

ВІДГУК

офіційного опонента Бойко Анжели Іванівни,

доктора філософських наук, доцента

на дисертацію

Гальченко Максима Сергійовича

на тему: «ПОТЕНЦІАЛ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ У ВИКЛИКАХ

ГЛОБАЛЬНОГО СВІТУ (соціально-філософський аналіз)»,

представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук

зі спеціальності 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії.

Пануюча в ХХІ століття доба інформаційного суспільства поставила перед людством принципово нові цивілізаційні виклики, які висувають суспільству вимоги конструювання нових світоглядних позицій, знань, компетентностей, уміння діяти в нестандартних ситуаціях, швидко орієнтуватися в змінних умовах, творчого ставлення до опанування світових здобутків, а головне – діяти на засадах гуманності та духовності.

Фундаментальною ознакою сучасної цивілізації є орієнтація на розвиток освіти, науки і культури, на розширення інтеграційних процесів у царині духовного буття людини і суспільства.

Автор ставить за мету дослідити творче мислення і його роль для розвитку людства. Така постановка питання є доволі амбітною та широкою.

Для вирішення поставленого завдання Гальченко Максим Сергійович надає розгорнуту ретро- й перспективу проблеми мислення як головного чинника творення життя особистості. Така постановка проблеми належить до найбільш актуальних і недостатньо освоєних проблем сучасної гуманітарної науки. Дисертація містить розгорнуті висновки про досягнуті результати. Оціночний підхід для аналізу запропонованого дослідження дає нам можливість зробити наступні аргументовані висновки: тема дисертації є актуальною, соціально-

орієнтованою, суспільно визнаною. Обрана тема відповідає контексту і проблематиці сучасної соціальної філософії. Результати дослідження поглиблюють і методологічно зміцнюють уявлення про процес мислення як соціального феномена і філософської категорії.

Структура запропонованої до розгляду роботи визначена основною метою дослідження і поставленими завданнями.

Вміння мислити є ознакою людського, проте для розвитку потрібний рівень мислення, який виходить за межі існуючого, який дозволяє зробити прорив або відкриття нових горизонтів. Остінні роки сучасний період розвитку характеризувався як креативний період (зокрема, значного поширення набув термін – креативна економіка). Креативність визначалась як вимога до людини майбутнього і розумілась як здатність до оригінального мислення або до нестандартного вирішення загальновідомих або актуальних для певного суспільства проблем.

Проте, на наш погляд, саме креативність в найбільш унифікованому, або універсальному розумінні дещо зменшила вагу самого феномену, адже креативність набула рис повсякденності і навіть тривіальності.

Імпонує співвідношення, яке, власне і пропонується автором – творчого мислення та особистої відповідальності. Автором робиться наголос на аналізі трансформації мислення й системи цінностей людини.

Дисертант в дослідженні оперує поняттями «продуктивного мислення», «розумного мислення», «візуального мислення», крім того, увага приділена також розгляду змісту «критичного мислення».

Дослідник пропонує підхід, за яким одним із важливих важелів формування мислення нового типу постає освіта як суспільний механізм. Крім того, підкреслюючи запит на нові знання в освіті автор користується терміном *накова освіта*.

Важливе місце приділяється аналізу творчого змісту мислення в основних напрямках теорії культури, міждисциплінарних дискурсах, філософії постмодернізму та синергетики. Основні контури постмодерністського мислення полягають у тотальній критиці класичного раціоналізму та його основ – об'єктивізму, фундаменталізму, істини, а також у переході до методологічної парадигми, що заснована на релятивізмі, суб'єктивізмі, антитеоретизмі.

Гальченко М.С. зауважує, що «парадигма звичного, традиційного мислення (мислення «методологізмами») не дає змогу увійти в контекст нових смислів. Потрібно проаналізувати наявні концепції мислення та виробити нове розуміння системи мислення, що відповідає запитам сучасності». Таке розуміння є висновком щодо бачення світу, який сповнений безеревних змін, що не знаходять своєї усвідомленості і є настільки швидкоплинними, що не засвоюються людьми.

В першому розділі «Феномен мислення в параметрах соціально-філософського дослідження», що пов'язаний з новим розумінням мислення як процесу. Важливим видається бачення саме філософії як лона мислення – «дискурс і поняттєвий апарат цих практик є нетрадиційним, навіть епатажним, часто метафоричним, близьким до поезії, літератури, афоризмів, до арсеналу художнього мислення тощо. Очевидно, що перед нами два типи когнітивних практик: перший тип – за зразком фундаментальних наук зумовлює епістемологічні рефлексії мислення та пізнання; другий бере за зразок гуманітарні та художні форми мислення, усе багатство досвіду екзистенціальноантропологічної традиції». філософія як найбільш змістовний інтелектуальний спосіб проникнення у глибинний смисл соціальної та культурної реальності легітимізує буття як суб'єктів соціального та політичного процесу, так і різні форми культурного, духовного, наукового життя. (с.38).

На наш погляд, заслуговує на увагу розуміння автором нових сенсів в філософії. Як зазначає дисертант, «поворот сучасної філософії, що відбувається

в парадигмі сучасного мислення, і який у своєму позитивному варіанті ставить на перше місце суб'єктивність, індивідуальність. Конкретно-практичні інтенції цієї індивідуальності мають узгоджуватись з інтенціями інших індивідуальностей, утворюючи комунікативні орієнтації смисложиттєвих виборів». Автор ставить подібне нове розуміння сучасних філософських практик в один ряд з «лінгвістичним поворотом», «герменевтичним поворотом» тощо. Така увага до філософських тенденцій з боку автора є виправданим, адже нова соціальна реальність вимагає нових форм, в т.ч. її осмислення. Саме таким може бути феномен, що аналізується – творче мислення.

В першому розділі роботи вдало поєднується інструменти історичного дискурсу, використання досвіду існуючих філософських рефлексій і бачення філософії нової якості, що присутнє у авторському викладенні матеріалу.

Автор надає систематизацію наявних філософських теорій і концепцій мислення.

Соціальні реалії формують предметно організоване мислення. Автор має рацію, коли стверджує, що «мислення постає, насамперед, як ресурс у пошуку нових рішень цієї традиційної та такої важливої для епістемології й особистісного самовизначення проблеми – проблеми смислу».

Отриманим висновком дисертант зазначає, що «конкуренція типів і способів мислення в межах філософської системи духовного виробництва наклалася на сучасний суспільний конфлікт процесів трансформації культури, знання, цінностей. Ця обставина є цілком закономірною під час переходу від традиційних до інноваційних форм пізнання та мислення». Тобто постмодернізм в його поліфонії тлумачень і є підставою для виникнення нового типу мислення. Серед інноваційних характеристик такого мислення акцент робиться, зокрема, на його гнучкості. Динаміка соціального життя активізує розвиток нової культури мислення.

В другому розділі «Концепт мислення в системі філософського і науково-теоретичного пізнання» автор дослідження багато уваги приділяє аналізу категорії мислення, включаючи історико-філософський дискурс (розділ 2.1.) заслуговує на увагу, що аналіз відбувається крізь призму «дієвості» акту мислення як ключового акт людської діяльності. Автор «зшиває» відомі теорії мислення вдало вказуючи на суперечливості та на спільні наскрізні ідеї. В результаті розгорнутого аналізу дисертант доходить висновку, що сучасна теорія мислення корелює з когнітивними науками, що посилює необхідність міждисциплінарного аналізу. Ускладнення сучасного мислення приводить до розгортання когнітивної діалогіки, яка сприяє успішному розв'язанню локальних проблем пізнання.

На наш погляд, розгляд теорії мислення і аналізу сучасних когнітивних теорій є підставою для концепту життєтворчості. Драйвером життєтворчості і постає освіта.

Розділ третій «Енергія мислення в процесах наукової і творчої діяльності» автор, за логікою свого викладення, присвячує розгляду реформи мислення та окреслення нової культури мислення. Дослідник наголошує, що викликам соціального життя має відповідати чітко організований процес мислення, або продуктивне мислення. Автор вбачає, що мислення перебуває в певних соціальних вимірах і комунікаціях, але є в певному розумінні процесом, в якому суб'єкт залишається сам на сам з собою як з об'єктом. Тому, автор пристає до бачення, що основне призначення мислення полягає в самовдосконаленні самого індивіду.

Корелюючи отримані висновки розділу 3 із розділом 2 можна зазначити, що мислення не є накопиченням знань, тому основна функція освіти (розділ 2) буде полягати саме в формуванні мислення. Знання є інструментом мислення для реалізації змін в соціальному світі. Автором вживається термін *енергія знань* як синонім або епітет мислення. У такому контексті мислення є енергією знання,

перестановкою зв'язків між його елементами, виробництвом нових смислів. Кожна мисленнева дія досягає певної мети та завершується конкретним результатом. Творча функція мислення полягає в пізнанні реальності, визначеної певними цілями. Проте ця теза видається нам дещо дискусійною саме через бачення такої функції крізь призму творчості.

В ході розгляду даного дисертаційного дослідження привертає увагу раціональність автора як певна світоглядна позиція, яку він послідовно відстоює в процесі здійснення наукового пошуку. Поняття «раціональність» і «розумність» (с. 225) є також в методологічних засадах роботи.

Гальченко М.С. в четвертому розділі «Креативні інтенції мислення в інтелектуальних дискурсах сучасності» звертає увагу на популярним в сучасному філософському середовищі концепт постмодернізму. В постмодерністському мисленні автор робить наголос на таких моментах як: суб'єктивність, індивідуалізм, деструкцію ідентичностей, «розмивання» системи цінностей, критику об'єктивного (с.292). Активізація мислення (тобто його творчий потенціал відбувається через рефлексію. Викликає зацікавленість теза автора щодо рефлексії як інструменту формування унікальності людини.

Крім того, автор оперує поняттям інформативної рефлексії. «У ситуації сучасного світу виокремлюється інформаційна рефлексія, яка пов'язана з проблемами розвитку інформаційного світу».

П'ятий розділ «Стратегії діяльності мислення у формуванні наукової освіти» носить дещо констатаційний характер. Значна увага приділена аналізу «стилю мислення» та технологічному мисленню яке ґрунтується на раціоналізмі. На наш погляд, сучасне мислення не є настільки раціональним і чітким, зокрема, заслуговує на увагу так зване «кліпове мислення».

Автор робить висновок, що «у процесі свого розвитку технологічне мислення постійно трансформується, набуваючи нових форм. Сьогодні воно виступає у формі інформаційного мислення, яке стало результатом повсюдного

використання інформаційно-комп'ютерних технологій. Особливістю інформаційного мислення є актуалізація проблем співвідношення реального та віртуального, знання та уяви. Сучасні інформаційно-комп'ютерні технології виражають мислення та почуття, які домінують всередині нас, навколо і поміж нами. У результаті формується новий інтелектуально-культурний простір, у якому головним способом пізнання та спілкування виступає інформаційне мислення» (с.356).

Дослідник, не полишаючи ідею освіти, робить акцент на сформованому концепті наукової освіти.

Серед загальних характеристик роботи доцільно виділити - вміле оперування поняттями і знаннями історико-філософського виміру і ємних актуальних висновків. Логіка дослідження дотримана, то висновки розділів є очікуваними і виправданими, що містять дискусійні питання, але не містять алогічності.

З огляду на вище наведене можна зробити певні висновки.

Запропоноване дослідження є актуальним з огляду на трансформаційні процеси, що відбуваються в усіх сферах українського суспільства. Адже саме мислення постає тим фактором, який, власне, і задає напрям соціального розвитку.

Наукове дослідження, проведене М.С.Гальченко, відрізняється систематичністю, обґрунтованою науковою логічністю викладу матеріалу.

Автором опрацьований вагомий пласт наукових джерел.

В дисертації практично відсутні набридливі відмежування від постулатів пострадянської епохи, що надає викладу матеріалу певних ознак сучасності і незаангажованості.

Зазначена робота є органічним поєднанням внутрішніх переконань автора дослідження з вмілою роботою над філософськими джерелами, що й створює неповторну синкретичну єдність.

Дослідження пропонує доцільний і багатогранний розгляд феномену мислення. Вражає детальний аналіз факторів впливу на процеси мислення. Варто наголосити, що запропонована робота має й відчутно прикладний характер, емпіричну базу, що є відмітною рисою філософствування теперішнього етапу.

Зауважимо, що в процесі реалізації поставлених наукових завдань, М.С.Гальченко демонструє достатньо високий рівень філософської культури та обізнаності, значний рівень професійної підготовки в досить складних питаннях розуміння мислення, факторів обумовлення і впливу. Такий підхід дозволив автору в основному вирішити поставлені наукові завдання.

Разом із тим, хотілося б висловити деякі зауваження.

Зауваження перше – занадто автор обрав занадто широкий підхід як у виборі теми, назв розділів, так і у постановці завдань. Це пояснюється традиційним бажанням дисертанта охопити широке коло проблем і продемонструвати глибину знань.

По-друге, наскрізною ідеєю роботи є увага до освіти як інструменту формування здатності до мислення взагалі, Проте, ця ідея є лише похідною в отриманих результатах і зовсім поза увагою залишається саме філософія освіти як галузь яка, власне, і формує парадигми освіти.

По-третє, поруч з творенням власної реальності через мислення знаходиться широко досліджувана проблема життєтворчості. На жаль, життєтворчість як процес або як дотичний феномен не присутня в роботі Гальченко. Крім того, саме розуміння творчості та креативності, що винесено в назву дисертації залишається не розглянутим, враховуючи, що автор використав поняття *творчого* мислення.

Вищезазначені зауваження мають здебільшого дискусійний характер, що свідчить про складність та різноплановість проблеми та на загальну позитивну оцінку не впливають, не знижують його високий науковий рівень. Це не применшує об'єктивної цінності, соціальної значущості і позитивної оцінки

кваліфікаційного дослідження Гальченко М. С., яке є самостійним і показує, що здобувачу властиві високі навички наукової аргументації та дослідницької роботи. Мова і стиль дисертації відповідає вимогам до робіт наукового характеру.

Все вищезазначене дозволяє зробити висновок, що кваліфікаційне наукове дослідження Гальченко Максима Сергійовича має не тільки теоретичне, але й практичне значення. Особливо в контексті формування наукової освіти та формування мислення нового типу.

Список використаних джерел містить літературу останніх років, що, зі свого боку, вказує на відповідність аналітичної бази сучасним реаліям соціального буття. Матеріал кваліфікаційної роботи відображений у публікаціях, окремі ідеї неодноразово обговорювалися на наукових конференціях.

Розділові висновки, а також загальні висновки кваліфікаційної роботи відповідають поставленим цілям і відображають досліджувану проблему.

Вважаю, що кваліфікаційна робота Гальченко Максима Сергійовича «Потенціал творчого мислення у викликах глобального світу (соціально-філософський аналіз)» відповідає чинним вимогам до докторських дисертацій, зокрема «Порядку присудження наукових ступенів», затверджених Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. та Наказу МОН України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» № 40 від 12.01.2017 р., а її автор Гальченко Максим Сергійович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософських наук зі спеціальності 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії.

Офіційний опонент
доктор філософських наук, доцент
завідувач кафедри філософських і
політичних наук Черкаського державного
технологічного університету

А. І. Бойко

Підпис
завідувач

